

УДК 821.111(73)

*ЛІДІЯ ЄРМАК, аспірант
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника*

ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНА РЕЦЕПЦІЯ РОМАНІВ Т. МОРРИСОН «ПІСНЯ СОЛОМОНА» ТА «УЛЮБЛЕНА»

У статті простежено основні чинники літературно-критичної рецепції романів Т. Моррісон «Пісня Соломона» та «Улюблена» в українському і зарубіжному літературознавстві кінця ХХ-ХХІ ст.

Ключові слова: рецепція, афро-американська література, становище афро-американських жінок, романи «Пісня Соломона» та «Улюблена», Т. Моррісон.

В статье прослежены основные факторы литературно-критической рецепции романов Т. Моррисон «Песнь Соломона» и «Любимая» в украинском и зарубежном литературоведении конца ХХ-ХХІ вв.

Ключевые слова: рецепция, афро-американская литература, положение афро-американских женщин, романы «Песнь Соломона» и «Любимая», Т. Моррисон.

In this article the main factors of critical reception of T. Morrison's novels "Song of Solomon" and "Beloved" in Ukrainian and foreign literary studies of the end of the 20th-21st centuries are observed.

Key words: reception, African-American literature, position of African-American women, novels "Song of Solomon" and "Beloved", T. Morrison.

Об'єктом представленого дослідження обрано знакові романи американської письменниці Тоні Моррісон¹, у яких знайшли відображення основні тенденції афро-американської літератури кінця ХХ століття. Створені на основі африканського фольклору, міфології та легенд, книги письменниці стали своєрідним афро-американським епосом, значно збагативши літературну традицію США новими темами й мотивами, поетикальними прийомами й засобами.

На час видання першого з винесених у заголовок творів авторкою вже були написані два романи: «Найблакитніші очі» («The Bluest Eye», 1970) та «Сула» («Sula», 1973), причому останній удостоєний національної книжкової премії (National Book Award) за 1975 р. Та лише третій, а саме «Пісня Соломона» («Song of Solomon», 1977), приніс письменниці всенациональне визнання і був удостоєний національної премії літературних критиків ([National Book Critics Circle Award](#)). Наступним творчим успіхом став роман «Улюблена»² («Beloved», 1987), який швидко завоював симпатії критиків та широку популярність у середовищі пересічних американців. Правда, його не було удостоєно ні національної книжкової премії (National Book Award), ні національної премії літературних критиків ([National Book Critics Circle Award](#)), що викликало національне обурення. Проте уже через рік «Люба» отримала Пулітцерівську премію ([Pulitzer Prize](#), 1988), премію американської книги ([American Book Award](#), 1988), книжкову премію Анісфілд-Вулф (Anisfield-Wolf Book Award, 1988) та книжкову премію Фредеріка Дж. Мелчера ([Frederic G. Melcher Book Award](#), 1988). У 1998

¹ Хлої Ентоні Уофорд - є помітною фігурою в культурному житті США. Народилася у 1931р. Закінчила Університет Ховарда зі ступенем бакалавра (1953). Отримала ступінь магістра в Корнельському університеті. Лауреат Пулітцерівської премії («Улюблена», 1988). Лауреат Нобелівської премії з літератури (1993).

² В українській науковій літературі назву цього твору подають як «Улюблена», в російській «Возлюбленная». Проте і перший, і другий варіанти перекладу назви, на нашу думку, є не точними. Слово beloved (тим паче враховуючи, що йдеться про двоохрічну дівчинку, дочку головної героїні) доречніше іншомовно інтерпретувати, як «люба» або «кохана».

р. за книгою було знято фільм, головну роль у якому зіграла відома афро-американка, телеведуча Опра Вінфрі. Для створення «Любої» за основу було взято історію афро-американки Маргарет Гарнер, і в 2005 р. ця ж історія була використана для створення опери «Маргарет Гарнер», лібрето до якої написала Т. Моррісон. У травні 2006 року «Люба» визнана кращим американським твором художньої літератури за останні 25 років.

Вказані романи, як і творчість Т. Моррісон у цілому, були і залишаються об'єктом постійної уваги критиків та літературознавців, особливо у США. Їм присвячено монографії, написано десятки різнопланових розвідок. Проте досі в українській науці про літературу не створено дослідження, присвяченого узагальненню та систематизації рецепції доробку американської письменниці. Тож у цій статті ставимо мету здійснити аналіз зарубіжної та української літературно-критичної думки з вказаної проблеми, визначити її доміанти та основні напрямки. Критичну рецепцію творчості Т. Моррісон можна класифікувати відповідно до наукових напрямків у західній критиці: феміністичного, історичного, культурологічного, психоаналітичного [8, 10-11].

У феміністичній площині, пріоритетним для якої вважається образ жінки в літературі, дослідження природи внутрішнього світу, світогляду жінок, реконструкція упушеного чи забороненого жіночого досвіду [2, 144], творчість Т. Моррісон розглядає американська дослідниця Барбара Крістіан, яка пише про особливості жіночої афро-американської літератури («Чорні письменниці-романісти: розвиток традиції, 1892–1976») («Black Women Novelists: The Development of a Tradition, 1892–1976», 1980). Критик розглядає історію афро-американської «жіночої» літератури з кінця XIX до останньої третини XX століття. Частина цієї книги присвячена романам Тоні Моррісон. Б. Крістіан імпонує у творчості землячки те, що остання не визнає перевагу «білої» традиції над афро-американською, тому не спирається на неї, натомість намагається відшукати афро-американську самобутність: «Замість того, щоб асимілюватися з білою культурою, своєю творчістю вона наголошує на власному минулому та самобутності»¹ [9, 240]. Афро-американська громада стає основним предметом розповіді в романах письменниці. Оминаючи зображення взаємин білих і чорних, традиційне для своїх попередників, Т. Моррісон зосереджує увагу на афро-американських жінках, на їх становищі в суспільстві та прагненні подолати нав'язані ним стереотипи.

З феміністичної точки зору афро-американську літературну традицію розглядає американська дослідниця Мерилін Сендерс Моблі в одному з розділів книги «Фольклорне коріння та міфи у творчості Сари Орне Джавет та Тоні Моррісон» («Folk Roots and Mythic Wings in Sarah Orne Jewett and Toni Morrison», 1991). На її думку, Т. Моррісон по-іншому описує історичні події, порівняно із письменниками-чоловіками, які висвітлюють расові та економічні проблеми афро-американців, що проживають у мегаполісах. Т. Моррісон розповідає про жителів і культуру провінції, маленьких містечок та сіл, і хоча чоловіки у її романах займають важливе місце, більша увага фокусується на важкому становищі жінки, її долі, проблемі розвитку її особистості, ролі у суспільному та сімейному житті. М. С. Моблі, зокрема, зауважує: «[...] Моррісон свідомо вирішила привернути увагу до забутого села і маленьких містечок, які відходили на задній план та забувалися» [13, 8]. Письменниця не визнає ідеї заперечення минулого, історії афро-американців заради прогресу, намагається змінити ставлення своїх читачів до культурних відмінностей, стверджуючи, що між минулим і сучасним існує нерозривний зв'язок, чим «[...] кидає виклик стереотипам, які лежать в основі конфлікту між селянами, старих і молодих, традицій минулого і сучасного та статусом чоловіка і жінки» [13, 9]. На думку критика, з поетикальної точки зору художній світ романів Т. Моррісон, способи актуалізації певної соціальної проблематики вказують на наближеність її романів до магічного реалізму (magic realism)², який передбачає поєднання міфологічного й фольклорного матеріалу з набутками сучасної західноєвропейської літератури.

Важливо підкреслити, що у М. С. Моблі йдеться не просто про творчість письменниці-феміністки, а письменниці-феміністки саме афро-американського походження, яка відстоює позиції жінки не тільки щодо статі, становища в суспільстві, а й щодо раси. Власне тому, на думку критика, Т. Моррісон маневрує між домінуючою «білою» літературою (включаючи феміністичну) та літературою афро-американською.

¹ Тут і далі усі українські переклади англійського тексту наші. (- Л.С.).

² Магічний реалізм—термін вперше вжитий німецьким художнім критиком Францом Рогом в 1925 р. щодо картин. Літературний магічний реалізм виник в Латинській Америці. Письменники часто подорожували до європейських культурних центрів (Париж, Берлін), і потрапляли під вплив сюрреалізму- художнього руху того часу. Між 1940 і 1950рр., магічний реалізм в Латинській Америці досяг свого піку. Див: Faris, Wendy B. and Lois Parkinson Zamora, Introduction to Magical Realism: Theory, History, Community, p. 5.

У феміністичному векторі творчість Т. Моррісон розглядає дослідниця індійського походження Сунанда Пел. У статті «Від периферії до центру: самостверджувальна белетристика Тоні Моррісон» («From Periphery to Centre: Toni Morrison's Self Affirming Fiction», 1994) критик наголошує на тому, що, розкриваючи «труднощі на шляху чорної жінки у білій Америці, Моррісон у своїй творчості намагається розв'язати протиріччя, властиве її афро-американській особистості» [15, 39]. Сама Т. Моррісон на питання про те, коли і як вона збагнула, як це бути афро-американкою та феміністкою, відповіла: «Я думаю, що ці два слова, чорна і феміністка злилися для мене в одне, тому що я була оточена дуже сильними й агресивними чорними жінками, переконаними, що саме вони мають працювати, керувати господарством і виховувати дітей. Вони були надзвичайно вимогливими до своїх дочок, не шкодували нас; мені ніколи не спадало на думку, що це фемінізм» [18]. Зосереджуючись на питанні, як це бути чорним в США взагалі і чорною жінкою зокрема, письменниця говорить про свою творчість як про археологічні дослідження, одним з основних її завдань є переписати афро-американську історію з точки зору чорної жінки. Її романи сконцентровані на афро-американській громаді, сім'ї та місці жінки в них. З цього приводу С. Пел підкреслює: «Феміністичні проблеми, такі як самореалізація жінки, стосунки матері й дочки, жіноча дружба та суспільні зв'язки є центральними в її творчості» [15, 42].

У руслі жіночої літератури творчість Т. Моррісон розглядають українські дослідники Т. Денисова («Жіночі голоси в літературному дискурсі ХХ століття: Тоні Моррісон», 2007) [4] та Ю. Костюк («Новий тип жіночих персонажів у романі Тоні Моррісон "Пісня Соломона"», 2012) [6], які звертають увагу на унікальність досвіду афро-американок, пошук ними своєї ніші в американському суспільстві та вплив зовнішніх і внутрішніх чинників на їх еволюцію.

До найбільш поширених підходів інтерпретації прози Т. Моррісон можна віднести історичний, пріоритетним для якого, як відомо, є дослідження історичного контексту твору, відтворення певної епохи, поєднання історичних фактів з художнім вимислом [3, 596]. Під вказаним кутом зору твори Т. Моррісон розцінюють як такі, що покликані відновити історичні та національні пам'ятки афро-американців. Сплітаючи минуле й сьогодення («спогад про спогад» = "rememory" – термін Т. Моррісон), письменниця, на думку критиків, підкреслює віру афро-американців у фатальний вплив минулого на майбутнє етносу, відводячи особливе місце розповідям про незагоєні до сьогодні рани, завдані афро-американцям у період рабовласництва і расизму в США.

Американська дослідниця Наомі Вон Тол вважає, що завдяки своїй творчості в цілому та роману «Пісня Соломона» зокрема, Тоні Моррісон намагається відновити втрачену історію, втрачене коріння свого народу. Дія роману відбувається у 1950-60-их роках, але разом з тим резюмує події, що відбулися на зламі століть: велику міграцію (переїзд мільйонів афро-американців на початку ХІХ століття з півдня на північ США в пошуку свободи та роботи) та Першу світову війну. Крізь призму однієї сім'ї авторка зображує всю афро-американську громаду, простежує історію їхнього життя від приїзду до США, важкої рабської праці, міграції з Вірджинії до Пенсільванії, а згодом до Мічигану. Зосереджуючи увагу на одному із членів цієї родини Молочнику, який все життя був самітником, навмисне відгороджував себе від сім'ї та громади, письменниця, як зауважує Наомі Вон Тол, наполягає на тому, що кожен афро-американець має знати свою історію, міфи, фольклор. Сама Т. Моррісон з цього приводу твердить: «[...] життя з недослідженим корінням - це те саме, що життя без коріння взагалі [...] як результат недорозвинуте та деформоване дерево» [16]. Дослідниця заодно з авторкою роману, яка доводить, що «неможливо прожити життя без пізнання минулого [...] адже це може вбити не тільки індивіда, а й весь народ» [16].

У розвідці «Мертві вчителі: ритуали мужчин і ритуали читання в "Пісні Соломона"» («Dead Teachers: Rituals of Manhood and Rituals of Reading in "Song of Solomon"», 2003), Лінда Крумхолз – прихильниця історичного підходу - зазначає, що у «Пісні Соломона» головне завдання Молочника – це пізнання «чорної» історії. Головний герой зможе перейти від самознищення, цинізму і самотності до співчуття, доброти і налагодження сімейних стосунків тільки у випадку пізнання історії свого народу. Він розуміє, наскільки дискредитованим у його свідомості було значення афро-американської історії для його духовності. Збираючи відомості про минуле своєї родини шматок за шматком, Молочник усвідомлює свій зв'язок з американським суспільством взагалі та афро-американським зокрема. «Пісня Соломона», - на думку Л. Крумхолз, – це «чорний історичний роман, мова і форма якого ознайомлює читача з основами афро-американського минулого, визначає суть афро-американців та їхніх общин» [11, 216].

Американський критик Сюзан Вілліс у дослідженні «Виверження смутку: історизм у творчості Тоні Моррісон» («Eruptions of Funk: Historicizing Toni Morrison», 1993) вдається до історико-культурного підходу. На її думку, однією з центральних проблем твору «Пісня Соломона» є культура та історія афро-американців. Вона стверджує, що Т. Моррісон намагається заповнити ту пус-

тоту, що сформувалася у культурі, традиціях афро-американців, які спочатку були перевезені з Африки до Південної Америки, а згодом мігрували на Північ, що породило в них відчуття відчуженості та ізоляції. Проблема Молочника полягає в тому, що він намагався влитися у лави «білої» буржуазії, а не знайти свою нішу у «чорному» гетто¹, і однією з причин такої поведінки є відсутність у нього культурного центру. Дослідниця вважає, що найбільшу загрозу «чорній» культурі Тоні Моррісон вбачає у руйнівному впливі асиміляції афро-американців з білими американцями та зневажливому ставленні до власної історії та культури. У своєму прагненні не вирізнятися, бути схожим на «білу» буржуазію Молочник викоринив будь-які зв'язки з афро-американською громадою: «Для Молочника його минуле – загадка, а розгадка криється у рядках дитячої пісеньки («Пісні Соломона»), значення якої він не може осягнути, адже для нього слова пісні відділилися від їхнього глибинного історичного значення» [17, 316].

Серед українських літературознавців у площині історико-культурного підходу прозу Т. Моррісон аналізує М. Шимчишин у монографії «Гарлемський ренесанс (історія, теорія, поетика та афро-американська самість)», 2010, у якому творчий доробок письменниці представлено в контексті Гарлемського Ренесансу. Дослідниця відзначає історичний вплив подій цього періоду на культурне життя афро-американців та на прозу американської письменниці зокрема. Такої ж точки зору дотримується Т. Денисова у книзі «Роман і романісти США ХХ ст.» (1990) у розділі «Негритянська література США: тенденції розвитку», підкреслюючи майстерність Т. Моррісон органічно поєднувати у романах «негритянський спосіб світосприйняття із американською традицією», що допомагає їй поетично і точно відтворити «життя США крізь призму історичної свідомості особистості і народу» [5; 288].

Історико-культурний підхід до аналізу прози Тоні Моррісон, зокрема роману «Пісня Соломона», застосовує російський дослідник М. Анастасьєв у статті «Відновлення історії» («Обретение истории», 1982). Він підкреслює новизну «Пісні Соломона» в порівнянні з більш ранніми романами Т. Моррісон, зокрема зазначаючи, що на відміну від загальної для американської літератури 70-их років минулого століття тенденції інтерпретувати сучасність в перспективі історії (і цим збільшити епічний простір твору, аж до створення у ньому цілісної картини світу), Т. Моррісон зображає минуле «як джерело справжнього» і намагається знайти «стабільні моральні цінності, що здатні витримати будь-який тиск ззовні і знову зібрати роздрібнену людську особистість в одне ціле» [1, 7]. На думку М. Анастасьєва, істотна роль в ідейній структурі роману відведена проблемі міжрасових стосунків: «[...] романістка, яка, не заявляючи своєї позиції прямо, даючи висловитися всім точкам зору, зуміла стати вище за будь-які забобони. Глибоко співчуваючи своїм пригніченим родичам, захищаючи їхнє право на боротьбу за свої природні, соціальні та людські права, вона в той же час проти надмірних крайнощів цієї боротьби: сліпа помста уподібнює жертву зі своїм кривдником» [1, 8].

Російський літературознавець акцентує на майстерності письменниці представити умови життя чорношкірого населення Північної Америки середини ХХ ст.: Т. Моррісон, як і більшість сучасних їй афро-американських письменників, «напружено роздумує про особливості національної самосвідомості негрів, про шляхи і способи їх залучення до соціального життя» [1, 9]. Вчений вважає, що національна проблематика становить художню сутність роману «Пісня Соломона». Афро-американський фольклор, народні міфи і легенди є кістяком оповіді, що постає в рецептивній свідомості як пазл з фактів, міфів і легенд, у якому пізнання минулого в кореляції із самоідентифікацією є вирішальним чинником формування цілісної особистості (головний герой твору «Пісня Соломона», пізнаючи своє минуле, пізнає самого себе, формується як особистість, його політ на Батьківщину наприкінці роману є кульмінацією особистісного росту й одночасно втіленням міфу про африканців, що відлетіли з США додому). Більше того, національна проблематика в романі включена в «іншу, більшу, універсальну, можна сказати, систему художньо-етичних координат. [...] Дія перетворюється на міф чи переказ» [1, 11]. Час у романі рухається циклічно, як і в міфі; імена героїв – біблійні; наскрізний мотив – пісня про засновника роду Соломона, яку періодично виконують ті чи інші персонажі.

До культурологічного² підходу, специфіка якого полягає в орієнтації на буття і діяльність людини й суспільства, вдається американський критик Філіп Пейдж у статті «Небезпечна свобода:

¹ Гетто – частина міста, де живуть представники меншин, через соціальний, політичний та економічний тиск (афроамериканські гетто часто асоціюються з бідністю, високим рівнем злочинності, аполітичністю). Див про це: en.wikipedia.org/wiki/Ghetto.

² Культурологія – термін запропонований у 1909 р. В.Освальдом (німецький філософ, фізик), який показав різницю між культурологією і соціологією, використав термін для опису специфічних явищ, якими є культура

Злиття і фрагментація у романах Т. Моррісон» («Dangerous Freedom: Fusion and Fragmentation in Toni Morrison's novels», 1994), розглядаючи творчість Т. Моррісон у контексті афро-американської культури. Автор вважає, що в романі «Пісня Соломона» авторка намагалася об'єднати минуле з американським сьогоденням афро-американців. Пошук головним героєм твору місця в афро-американській спільноті сприяє пізнанню історії своїх предків. У «Пісні Соломона» втілено «розрив епох» у свідомості афро-американців, відсутність у них культурно-історичної свідомості. Правда, не у всіх, а передусім у членів сім'ї із символічним прізвищем Дед (Dead), що в перекладі з англійської означає «мертвий». Той факт, що сімейство Дед байдуже до злиднів бідняків, зауважує Ф. Пейдж, підкреслює їхню «байдужість до своєї історії, відчуженість від громади, один від одного і самих себе» [14, 86].

Водночас критик говорить про персонажів з іншою свідомістю, які прагнуть, навпаки, зберегти зв'язок з предками, пам'ятати їх традиції і легенди. Власне таким, найбільш яскравим, персонажем у романі «Пісня Соломона» є Пайлет - тітка головного персонажа, зображена як носій специфічної афро-американської фольклорної свідомості. Цю героїню критик називає *griot* - так у західноафриканських племенах іменують людину, головна функція якої охороняти усну історію свого племені. Автор стверджує, що Пайлет ліквідує прірву між своєю сім'єю та сім'єю свого брата, підтримує головного героя і впливає на нього своєю безмежною любов'ю до всіх оточуючих: «Поступово засвоюючи ці типи любові, головний герой синтезує ставлення до минулого інших героїв» [14, 94].

Предметом аналітики Ф. Пейджа є визначення художнього призначення біблійної «Пісні про Соломона», яка у контексті роману виступає у вигляді дитячої пісеньки, що розповідає про африканського предка і звучить у творі декілька разів. Очевидно, що ця пісенька є загадковим повідомленням, яке має зрозуміти Молочник, щоб дізнатися про історію свого родоводу і своєї сім'ї. Про цю пісню Ф. Пейдж говорить як про «[...]священний текст: послання доступне кожному, і водночас сховище секретів». Як і романи Т. Моррісон, ця пісня багатозначна, діалогічна, з відкритим кінцем та «містить сплетіння явищ, які існували до виникнення писемної літератури, зокрема місце дії, структуру мов, вказуючи на шалене сплетіння культур, релігій і взаємозв'язків». Головний герой роману Молочник розшифровує цей текст, розбирається з власним родоводом, «встановлює діалектику історичного процесу» і знаходить свій власний голос серед розмаїтого звучання світу, з'єднуючи своїх предків по материнській лінії з піснею, таким чином герой зближує американську і афро-американську культури і за допомогою цього складного процесу об'єднує існуючі протилежності» [14, 101]. При цьому, на думку Ф. Пейджа, протагоніст «Пісні Соломона» об'єднує культуру африканців-рабів Півдня з культурою вільних афро-американців Півночі, мешканців сіл і урбанізованих міст.

У критичних статтях про романи Т. Моррісон дослідники часто вдаються до психоаналізу, зокрема це стосується роману «Люба». Найбільш поширеною у цьому руслі є запропонована З. Фрейдом [2, 115] теорія «повернення витісненого», застосована до аналізу стосунків між головними героїнями роману «Люба» Сеті і Любою. Найбільш актуальним є те, що в процесі розгортання подій у романі і розвитку стосунків між Сеті та Любою, Сеті зцілюється психологічно. Складаючи з коротких історій, які вона розповідає Любій, свою життєву дорогу, відтворюючи своє минуле і переживаючи заново всі його страхи та болі, Сеті знаходить себе, знаходить душевний спокій.

До вказаного напрямку відносять працю американського критика Труді Харріс «Фікція і фольклор: Романи Тоні Моррісон» («Fiction and Folklore: The Novels of Toni Morrison», 1991). У розділі, присвяченому роману «Люба», який має назву «Жінко, ти демон» («Woman, Thy Name is Demon»), автор зосереджує увагу на особливості жіночої ідеології та образі жінки в цілому, поєднуючи психоаналіз з феміністично-міфологічними елементами. Т. Харріс запевняє, що деякі стереотипи стосовно жінки, які поширювалися у світовій культурі протягом століть, існують до сьогодні. Вона наводить приклад традиційного упередження моряків щодо присутності жінки на кораблі чи спортсменів, які остерігаються вступати в інтимні стосунки з жінками напередодні важливих змагань. Використовуючи приклади з книги психіатра Вольфганга Ледерера «Боязнь жінок» («Fear of Women», 1970) [12], Т. Харріс доводить, що такі примітивні уявлення підтримуються навіть науковцями. Ця книга є скарбницею інформації про те, як сприймалася жінка, жіноче тіло споконвіків. Згідно з фактами, наведеними у цій книзі, жінка є відповідальною за різноманітні катклізми та проблеми світового масштабу.

як феномен суто людської діяльності. [Див.: Культурологія. XX век. Словарь. – С..Пб: Университетская книга, 1997. – С. 5-6, 249].

З цих позицій, на думку критика, Любу можна назвати відьмою, а то й самим дияволом, тіло дівчини-примари наділено надлюдськими, зловісними властивостями. Ці властивості простежуються в маніпуляціях Любою всіма навколишніми. Загроза, яку випромінює Люба та й весь будинок загалом, надходить з потойбіччя. Дівчина-привид, здається, фізично висмоктує і вбирає в себе енергію оточуючих, а особливо матері. Позбавлена милосердя, вона набирається сил, в той час коли її мати слабшає. Сеті ж використовує Любу для реалізації своїх потреб. У відносинах з дівчиною вона втілює у життя материнські інстинкти до дочки, яку свого часу втратила, власноруч убивши. Сеті присвячує себе повністю Любій, ніби випрошуючи прощення, Люба ж використовує беззастережну любов Сеті для своїх маніпуляцій. Цікавим є те, зазначає критик, що Любу проганяють жінки, сусідки Сеті, і це наштовкує на думку, що «жінку-демона можуть прогнати тільки жінки з демонічними властивостями» [10, 161], і роблять це вони не з доброї волі, а лише тому, що не хочуть, щоб за дівчиною прийшли примари з їхнього рабського минулого, яке витіснене з їхньої свідомості.

Таким чином, літературознавці і критики, розглядаючи доробок Т. Моррісон під різним кутом зору, одноставно у твердженні, що у її творах поєднано сучасну проблематику американського суспільства з широким використанням легенд, міфів. Саме це, на думку більшості, визначає особливості структури мови романів, сприяє усвідомленню розмаїття афро-американської культури, наголошує на важливості звернення до минулого, збереженні культурної спадщини та національних особливостей.

Застосування критиками і дослідниками до аналізу прози Т. Моррісон різних методологічних підходів свідчить про багатий гносеологічний потенціал романної творчості афро-американської письменниці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анастасьев Н. Обретение истории / Н. Анастасьев // Моррисон Т. Песнь Соломона: роман. – М.: Прогресс, 1982. – С. 5–18.
2. Баррі Пітер. Вступ до теорії: літературознавство та культурологія / Пітер Баррі / пер. з англ. О. Погинайко; наук. ред. Р. Семків. – К.: Смолоскип, 2008. – 358 с. – (Серія «Пролегомени»).
3. Гром'як Р. Т. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів, В. І. Терешко. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 752 с.
4. Денисова Т. Н. Тоні Моррісон / Денисова Тамара Наумівна // Жіночі голоси в літературному дискурсі ХХ ст.: матеріали до спецкурсу. – Тернопіль, 2007. – С. 190–213.
5. Денисова Т. Н. Негритянська література США: тенденції розвитку / Денисова Тамара Наумівна // Роман і романисти США ХХ ст. – К.: Дніпро. – 1990. – С. 265–288.
6. Костюк Ю. С. Новий тип жіночих персонажів у романі Тоні Моррісон «Пісня Соломона» / Ю. С. Костюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філологія. – 2012. – № 994, вип. 64. – С. 242–249.
7. Шимчишин М. М. Гарлемський ренесанс (історія, теорія, поетика та афро-американська самість): монографія. / Марія Мирославівна Шимчишин. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 320с.
8. Юликова М. А. Рецепція творчості Тоні Моррісон в періодической печаті США и России: дис.. канд. філолог. наук: 10.01.10 / Марія Александровна Юликова. – М., 2006. – 197 с.
9. Christian B. Black Women Novelists: The Development of a Tradition, 1892-1976 / Greenwood Press - Westport, Connecticut., 1980. – 275 p.
10. Harris T. Beloved: Woman, Thy Name is Demon // Fiction and Folklore: The Novels of Toni Morrison / The University of Tennessee Press. – Knoxville, 1991. – P. 151–183.
11. Krumholz L. Dead Teachers: Rituals of Manhood and Rituals of Reading in Song of Solomon / Linda Krumholz // Toni Morrison's Song of Solomon Edited by Jan Furman. – Oxford University Press, 2003. – P. 201–229.
12. Lederer W. Fear of Women. – San Diego: Harcourt Inc., 1970. – 368 p.
13. Mobley M. S. The Woman Writer as Cultural Archivist and Redemptive Scribe / M. S. Mobley // Mobley M. S. Folk Roots and Mythic Wings in Sarah Orne Jewett and Toni Morrison. The Cultural Function of Narrative – Baton Rouge: Louisiana State Univ. Press, 1991. – P. 1-26.
14. Page P. Dangerous Freedom: Fusion and Fragmentation in Toni Morrison's novels / P. Page. – Jackson: Univ. Press of Mississippi, 1996. – 231 p.
15. Pal S. From Periphery to Centre / Sunanda Pal // Economic and Political Weekly. – 1994. – № 6. – P. 39–43.
16. Van Tol N. The Fathers May Soar: Folklore and Blues in Song of Solomon [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://spiny.com/naomi/thesis/>
17. Willis S. Eruptions of Funk: Historicizing Toni Morrison / Susan Willis // Toni Morrison: Critical Perspectives Past and Present Edited by Henry Louis Gates, Jr. and K.A. Appiah. – New York, 1993. – P. 308–329.
18. Zia J. The Salon Interview – Toni Morrison. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.Salon.com.